

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

25 Teşrinievvel 1934

Münderecat

	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	584
2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	584
1. — <i>Balkan itilâfı çerçevesinde tanzim olunan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya arasında aktolunan mukavelenamenin tetkik ve tasvibi.</i>	584
2. — <i>Balkan itilâfı çerçevesinde tanzim olunan Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya arasında aktolunan mukavelenamenin tetkik ve tasvibi.</i>	584:595

24

Cilt : 25

80 nci İnikat, 2 nci Celse

SEKSENİNCİ İNİKAT

25 Teşrinievvel 1934 Perşembe

İKİNCİ CELSE

Açılma Saati : 10.30

REİS : Kâzım Paşa Hazretleri

KÂTİPLER :

REİS — Celseyi açıyorum.
Balkan misakı hakkındaki müzakeratın hafi celsede cereyanı hususunda Cemil Beyefendinin bir tek-

lifi var. Bu teklifi reylerinize arz ediyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.
Bundan evvelki hafi celse zaptı sabık hulâsası okunacaktır.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

28 Mart 1927 Pazartesi

KIRK YEDİNCİ İNİKAT

İKİNCİ CELSE

Kâzım Paşa Hazretlerinin riyasetinde içtima ederek; Türk Tayyare Cemiyetine yapılacak yardımın İdarei Hususiyeler bütçesine küsuratı munzamma şeklinde vazına (bilâ-vası vergiler hakkındaki kanuna) dair Hariciye Encümeni mazbatası müzakere ve kabul olunduktan sonra celseyi aleniyyeye geçildi.

Başkan

Kâtip

Kâzım

Van

Hakkı

Kâtip

Çankırı

Talât

REİS — Zaptı sabık hulâsasını kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — *Balkan itilâfı misakı çerçevesinde tanzim olunan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya arasında aktolunan mukaveleamenin tetkik ve tasvibi.*

2. — *Balkan itilâfı misakı çerçevesinde tanzim olunan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya arasında aktolunan mukaveleamenin tetkik ve tasvibi.*

REİS — Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendi itilâfname esaslarını arz ve izah buyuracaklardır. Muahede buradadır.

Buyurunuz efendim.

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Hariciye Vekili) (İzmir) — Arkadaşlarım; Cemil Beyefendinin hafi celse akdini istilzam eden esbabı mucibesi üzerinde, Büyük Meclisin kararı mucibince izahat vereceğim.

Sözlerime, müsaade buyursanız, hafi celse akdi talebine vesile ittihaz edilen muahedelerin metni, esas ve manası hakkında maruzatta bulunmak isterim. Bu mevzudaki maruzatımı kolaylatmış olmak için, gerek Türkiye - Yugoslavya, gerek Türkiye - Romanya ile aktedilen mukaveleler kelime kelime aynı olduğundan, bunlardan birini aynen okuyacağım.

Türkiye ile Yugoslavya arasında mukavele

Bu, muahedenin sernamesidir. Her bahsi okurken derhal izahatta bulunursam maruzatım kolaylaşmış olur. Burada dikkat buyurulur ki bu, Atina' da imza edilen muahedenin tatbiki gayesiyle yapılmıştır. Burada iki cümle vardır. Bunlardan biri tatbik mevkiinde konulmak üzere o misaka merbut olan metin ve protokol ayrı ayrı sayılıyor. Hariciye Vekillerinin beyannamesi de kaydedilmiştir. Bu meyanda Türkiye Hariciye Vekilinin beyannamesi de aynen kaydedilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi hatırlar ki o beyanname Sovyet Rusya hakkında yaptığımız kaydı itirazi beyannamesidir. Demekki bu şekil ve şerait altında misakın tatbikinin istilzam ettiği işi yapmak veyahut işlerden birini yapmak ve onun şumul ve hududunu tecavüz etmemek ve misakata mevcut olan ihtirazi kayıtlarımız berdevam olmak suretiyle iki taraf mutabık kalmış ve iki taraf aşağıdaki maddeleri müzakere ve intaç etmiştir. Maddeleri sırasıyla okuyorum:

Türkiye ile Romanya arasında mukavele

9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da imzalanıp, cümlesinin meriyeti tamamiyle berdevam olan Balkan itilâfı misakı ile bu misakın eczayı mütemmimesinden olmak üzere ona merbut bulunan mülhak protokol, Türkiye Hariciye Vekilinin beyannamesi, üç Hariciye Nazırının beyannamesi ve imza protokolleri tatbik mevkiine konulmak üzere ve işbu vesikalarla vukua gelen taahhüdâtını şumulleri derecesinde, yüksek âkit taraflar, Türkiye Hariciye Vekili Doktor Tefvik Rüştü Beyefendi Hazretleri, Romanya Hariciye Nâzırı Mösyö N. Titulesco Hazretleri tarafından temsil edilerek aşağıdaki hususâtı kararlaştırmışlardır:

Madde 1. — Eğer işbu mukaveleyi imzalayan iki Devletten biri, herhangi bir vaziyette, yalnızca veyahut bir Balkan Devleti ile veya Balkan Harici bir Devletle müştereken hareket eden bir Balkan Devletinin taarruzuna uğrarsa, diğer yüksek âkit taraf bizzat kendisini taarruza uğramış sayarak, arazileri kendi arazisine bitişik olan mütearrız Balkan devletine veya devletlerine karşı derhal askeri harekete geçecektir.

Madde : 2.

Eğer yüksek âkit taraflardan biri evvelki maddede derpiş olunan vecibeyi ifa ederken Balkan harici bir Devletin harp harekâtına maruz kalırsa, diğer yüksek âkit taraf da bu Balkan harici devlet aleyhinde harbe girmeye mecbur olacaktır.

Madde — 3.

İmzasını müteakip mer'iyet mevkiine girecek olan işbu mukavelename, her yüksek âkit tarafın teşkilâtı esasiye kanunlarının icabatına göre en geç altı ay zarfında tasdik edilecek ve tasdik keyfiyeti âkitler tarafından birbirlerine ihbar olunacaktır.

Cenevre'de iki nüsha olarak 5 Haziran 1934 tarihinde yapılmıştır.

Dr. Tefvik Rüştü

N. Titulesca

Görülüyor ki bu madde çok sarihtir. Herhangi bir Balkan Devleti veya devletleri ister bir ister iki ve hatta üç bunlar ya kendi başlarına yahut hariçten bir devlet ile beraber veya kendinden evvel veya sonra başlayabilir herhangi bir vaziyette mutlak surette bir veya müteakip Balkan devleti, bu muahedeyi imza edenlerden diğer taraf birine tecavüz ederse, yani Yuğoslavya ile Türkiye'den birine taarruz ederse bu taarruzu kendine yapılmış telâkki ederek ilânharp edecek ve derhal askeri harekâta geçecek; gayet sarihtir. Ve tefsire tahammülü olan hiçbir tarafı yoktur.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Anlamadığımız şeyleri izah eder misiniz?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Yine bu maddede muhterem arkadaşlarımın dikkat nazarına arz edeceğim bir cümle ve bir kayıt da şudur: Arazisine bitişik olan kayıdır. Meselâ Arnavutluk Yuğoslavya'ya taarruz ederse bize bitişik olmadığı için biz Arnavutluk'a taarruz edemeyiz. Bize bitişik olan Balkan Devletleri malûmdur. Ama Bulgaristan veya Yunanistan bize veya Yuğoslavya'ya taarruz ederse, diğer taraf derhal harekâte askeriye geçecektir. Yalnız şurasını derhal Büyük Millet Meclisinin itilâfına arz etmek isterim. Biz bunu yazarken, Yunanistan komşu ve müttfikimiz de beraber yazdık. Bunu yazarken o da biliyor ve vakıftır ve birlikte müzakere edildiği zaman hazır. Fakat böyle yazmakla bu suretle imza edilmekle, gaye olarak, hiçbir Balkan devleti aleyhine mukavele yapılmış değil, herhangi bir komşunun bu âkitlerden birine ihanet edecek Balkan devletine müteveccihdir. Bu suretle tahrirden maksat, mukavele ahkâmının manasını açıkça huzurunuzda izah ettiğimi zannediyorum. Her iki taraf böyle anlıyor ve hiç bir tefsire tahammülü yoktur, müphemiyeti yoktur.

İBRAHİM BEY (İsparta) — Madde madde münakaşa edelim.

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında konuşuyorum.

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — İkinci maddeyi arz ediyorum. İkinci maddenin manası da sarıhtır. Yani misal ile arz edeyim. Balkanlarda bir Devlet meselâ (B) devleti Yuğoslavya'ya taarruz etse Türkiye derhal vazifesini ifa için (B) devletlerine karşı taarruz edecektir. Bu esnada Balkan harici herhangi bir devlet meselâ (C) Devleti Türkiye'ye taarruz ederse, Yuğoslavya'da o devlete karşı derhal harp açacaktır. Yani sulh vazifesini yapmaktan meneden her devlete karşı harbedilecektir. Balkanlarda sulhü muhafaza için Balkan devletleri arasında yapılan bu muahedenin tatbikine mani olmak isteyen devlet, isterse İngiltere olsun, taarruza geçilecektir. Binaenaleyh Balkan mecmuasına ayrı ayrı kastetmeyen bir devletin böyle bir ihtimalde bulunacağını asla tahmin etmeyiz. O adını bilmediğimiz haricî devlet ancak bize kasteden ve Balkan manzumesini beğenmeyen ve mahvetmek isteyen bir devlet başka türlü bu kadar büyük bir riske kendini maruz bırakamaz. Bu itibarla binnazariye buna İngiltere, Fransa hepsi dahildir. Hakikatte bu nazariye hududunu geçmez. Çünkü her biri ile ayrı ayrı bitaraflık muahedemiz vardır, ahkâmı ahdiye vardır. (Kimler sesleri)

Balkan manzumesine tahammül etmeyen devlet olacaktır, adını bilmiyoruz. Ümit ediyoruz ki, böyle bir devlet çıkmasın. Nasıl Balkanlarda kimse'nin ihanet etmiyeceğini temenni etmekle beraber, hariçte de hiçbir ihanet olmayacağını temenni ediyoruz.

Üçüncü maddeye geçiyorum.

(Üçüncü maddeyi tekrar okudu)

Görülüyor ki, muahede imza tarihinden itibaren mer'idir. Bunun sebebini arz edeyim. Bu gibi ağır mukaveleler yapıldığı zaman eğer derhal mer'iyet mevkiline geçmezse devletler mahzurlarına maruz kalırlar ve mütteliklerden mahrum kalırlar. Biran evvel Büyük Millet Meclisi bu işi tasvip ettiği takdirde millete mal olması lâzım geldiğinden Hükümet kendi mes'uliyetini ifa için keyfiyeti Meclisin ilk toplantısında derhal arzetmiştir ve hatta Büyük Millet Meclisi Reisi Hazretlerinden Meclisi biran evvel topla-yıp tasdiğe arzını rica etmiştir. Tasdiki her devletin teşkilâtına göre yapması esas olduğundan, biz de kendi Teşkilâtı Esasiyemize göre tertip almaya mecbur olduk ve bunun üzerinde yürümek lüzumunu buraya kaydettirmiş bulunuyoruz. Régent (Kral naibi) tarafından tasdik kâfi olduğundan, onlar da öyle yapmıştır.

KÂZİM PAŞA (Diyarbakir) — Onların da ayrıca komşularıyla muahedeleri var mıdır?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Bu mahiyette olmak üzere Yugoslavya Devletinin askerî mahiyette muahedeleri, bundan daha kuvvetli olmak şartıyla, müteaddittir. Romanya ile vardır, Bulgaristan ve Macaristan'a matuftur. Çekoslovakya ile vardır, Macaristan'a matuftur. Fransa ile vardır, İtalya'ya matuftur. Türkiye'nin ise bu mahiyetteki muahedesini ilk muahededir. Aynı Romanya ile yapılmıştır, kelime kelime birdir. Bunun haricinde hiçbir muahede mevcut değildir. Yalnız bir taraflı olarak bir taahhüt mevcuttur. O da dostumuz Sovyetlere aittir.

Türkiye'ye karşı bir taarruz olursa, lâakal millî mücadele zamanındaki vaziyet gibi Türkiye'nin yardımına koşacaktır. Onun bize karşı olan bir taahhüdüne mukabil bizim ona bitaraflık taahhüdümüz vardır. Ancak bu aynı mahiyette muahedeyi imzaya hazır olduğunu Türkiye Yunanistan'a bildirmiştir. Yunanistan'la da vaziyet mütalâa edilmektedir. Mümkün olursa derhal muahede yapılacaktır. Muahede hakkındaki maruzatım bundan ibarettir. Bu esasın kabul edilmesi ve yürüebilmesi Büyük Meclisin tasvibine bağlıdır.

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgat) — Müddet hakkında bir kayıt yoktur.

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Mukavele Balkan misakına bağlı olduğundan bunun müddeti de ona bağlıdır, ki o misakın müddeti enaz yedi senedir. Misakın protokol maddesinde yazılıdır. Arzedeyim: âkitler, iki sene zarfında, bu misakın müddetini, buluşup tayin edeceklerdir. Şu kayıtla ki bu müddet, iki seneden itibaren beş seneden dîn olmayacaktır.

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — İtalya bize bitişik mi addediliyor? Bitişik bir devlet bize taarruz ederse Yugoslavlar ne yapacaktır?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Arzedeyim. Bu muahedenin hudut ve şümüğü yalnız Balkan'a aittir. Meselâ Ankara'da Karahan ile yaptığımız muahede de Sovyetler bizim muvafakatımız olmadan İtalya ile bir mukavele yapamaz. Sovyetlerle yapılan mukavelede bitişik kaydı vardır. Bu mukavelelerde gaye olarak yalnız Balkan Devletleri kastedilmiştir. Sarahaten Balkan devletleri kastedilmiştir.

EMİN BEY (Eskişehir) — Bu mukavelede askerî harekâtın mahiyeti tayin ve tahdit edilmiş midir? Âkit Devlet küçük bir cüzü tam. faraza bir tabur asker gönderse bu askerî mahiyette telâkki edilecek midir?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Emin bey sordular ki askerî hareketin mahiyeti tayin ve tahdit edilmemiştir. Bir tabur asker gönderilirse askerî mahiyette telâkki edilecek mi buyurdular. Askerî hareketin mahiyeti teknik bir şeydir ki, bu Erkânı harplerin vazifesidir. Bu müdahale ancak selâmeti ve menfaati icabı olmalıdır. Aksi takdirde kendi memleketinin çiğnendiğine şahit olur.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Şimdi açık söyleyelim celse hafidir. İtalya bize ilânı harp etti, başladık çarpışmaya Yugoslavya İtalya'ya ilânı harp edecek mi?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — İtalya bize ilânı harp ettiği takdirde diğer bitaraflık muahedesi yaptığımız devletler bitaraf kalacaklar, başa baş İtalya ile çarpışacağız. İtalya aleyhine Balkan haricinde hiçbir devletle muahede aktetmiş değiliz. Binaenaleyh İtalya herhangi bir tertip ile Türkiye ile harp haline geçerse bitaraflık muahedesi yaptığımız devletler tarafsız kalacaklardır. Bu devletlere vaki olacak silâhli bir taarruz haricden ise biz de bitaraf kalacağız. Çünkü Yugoslavya ile bitişik hududumuz yoktur.

AHMET BEY (Elâziz) — Mukavele Balkan statükosunu muhafaza gayesine matuftur. Evvelce yapılan Balkan misakinin bir müeyyidesi bulunan bu muahede mucibince Balkan Devletleri haricinde mütearrız bir devlet çıkarsa biz bitaraf kalacağız. Amma Yugoslavya günün birinde Balkan Devleti olan Bulgaristan'a taarruz ederse statükoyu ihlâl eden Yugoslavya aleyhine harekete geçebilecek miyiz?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Derhal tasnih edeyim ki böyle bir vaziyette hudutların muhafazası ancak âkitlere aittir. Böyle bir vazife ile Türkiye mükellef değildir. Böyle bir vaziyette Türkiye'nin hiçbir taahhüdü yoktur. Çünkü karşılıklı âkit olmak lâzımdır.

Bulgaristan bizimle böyle bir âkit yapmış değildir. Bu muahedenin en büyük ehemmiyeti Balkanlarda emniyet ve asayiş korumaktır ve her bir taraf için bilhassa şu noktadan da Balkan haricinde ayrıca bir emniyet tevlit ediyor ki Balkan harici bir devlet Balkanlarda kendi lehine bir müttelik bulamayacaktır. Tek başına hücum etmek ise kolay değildir. Bu, herhangi bir düşmanımız varsa onu her türlü harekettten menedecek bir tedbirdir.

REŞİT BEY (Gaziayntap) — Balkan hükümetleriyle her hususta muahede yaptık. Romanya ve

Yugoslavya ile askerî muahede yapıldığı halde Yunanistan da bunu bildiği halde Yunanistan'ın askerî muahede yapmamasının sebebi nedir?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Gazetelerden hepimizin hatırında kalmış olsa gerek, Yunan Meclisinde bir takım kaydı ihtirazî beyanına mecburiyet tahassül etti. Yâni İtalya lehine bir kaydı itirazî belirdi. Yunan Hükümeti, İtalya'dan gayri herhangi bir devletle beraber olarak bu çeşit muahedeler yapmayı her birimize teklif etti. Biz bu hususun mutlak olması zarurî olduğunu söyledik. O, muahedeyi imza etmek hakkını mahfuz tutmaktadır. O vakte kadar da herhangi bir Balkan harbinde bitaraf kalacaktır ve biz de ona karşı bitaraf kalacağız. Binaenaleyh Yunanistan herhangi bir Balkan harbi içinde bitaraf kalacaktır. Meselâ Bulgaristan Yunanistan'a taarruz etse, üç devletten hiçbirinin akdî mecburiyeti yoktur. Amma bunu menfaatimiz itibarıyla isteyebiliriz. Bunun haricinde Yunan'la bizim aramızda Balkan misakından başka Antant Kordial (Entente Cordial) muahedemiz vardır. Bilhassa orada kastedilen hudutlarımızın masuniyeti hükmü vardır. Buna istinaden böyle bir muahede yapmayı her iki taraf da düşünmektedir.

Yapılan kaydı itirazî Balkan misakına aittir, Yunan samimi itilâfına ait değildir. Bizim böyle bir muahedemiz diğer Balkan devletleriyle yoktur. Hem bizim hem Yunanistan'ın İtalya ile birbirimize tecavüz etmemek ve bitaraf kalmak mukavelelerimiz vardır. Ademi tecavüz muahedeleri vardır. Binaenaleyh hukukî cepheden İtalya benim aleyhime bir mukavele yaptım diye birşey birşey söyleyemez. Meğer ki bunu sormakla Yunanistan ile Türkiye arasında Balkan misakını ikmal eden bir muahede yapmak imkânı iki taraf arasında mütalâa ve tetkik edilmektedir.

ŞÜKRÜ BEY (Çanakkale) — Halbuki kendileri de beyan buyurdular. Rus dostlarımıza karşı olan kaydı ihtirazimiz bakıdır. Muahedenamenin ahkâmı tamamen hatırımızda kalmadı. Bunların aynı mahiyette olmaması lâzımdır. Balkanlardaki bir devlet ve Sovyetler birleşip de bizim mütefikimize ilânı harp ederse biz de iştirak edecek miyiz?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Kaydı ihtirazî vardır. Romanya için de aynıdır.

Tatbikata gelince; bu ihtirazî kayıt bu hükmü tamamen mahfuz bırakmaktadır. Londra'da beş devlet ve diğer taraftan dokuz on devlet arasında birbirimize tecavüz etmemek için misak yaptık. Bize bit-

şik bir devlet olduğundan Türkiye'nin muvafakati olmadan Sovyet`Rusya Bulgaristan'la anlaşamaz. Çıkan hülâsa Romanya'nın ve Türkiye'nin bitaraf dostu için kaydı ihtiraziyi sarahatle beyan etmesine rağmen emniyet bahşolunarak bize Yugoslavya'nın verdiği garantiyi Romanya'nın da vermesine mani olmamıştır. Tabi emniyetin ifadesidir.

REİS — Buyurun Sırrı Bey.

SIRRI BEY (Bozok) — ... Yahya Galip Beyin bir noktaya temasları beni de bu noktaya temasa sevketti. İtalya'nın bize arzusu taarruz halinde kendisine başka bir taraftan tecavüz vakı olmıyacağına bilmesi onu taarruz hareketinde tabii cüretkâr kılar. Onun için karada olduğu gibi denizde de İtalya'nın herhangi bir taarruzu istihdaf ederek İtalya'nın bize bir taarruz kastettiği anda... endişesine düşürecek. Bu hususta da bir tedbir ittihazı lâzımdır.

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — İptida şurasını kaydedeyim İki İtalya ile daha yedi sene birbirbirimize taarruz etmemek hususunda bir muahedemiz vardır. Diğer taraftan hepimizce malûmdur ki herhangi bir nimet bir külfet mukabilidir. Herhangi bir taarruza uğranıldığı zaman bitaraf kalmak icabettiği zaman ahkâm mevcuttur. Bir taahhüde giriştiğimiz zaman Türkiye olarak birtakım külfetler tahammül edeceğiz. Bir de Türkiye'nin onun yanında harbe sürüklemek vaziyetinde kalacaktır.İtalya tek kaldıkça büyük milletkuvvetlidir. Diğer taraftan İtalya'nın Yugoslavya ile olan münasebeti Almanya'nın Rusya ile olan münasebatı gibidir. Rencide ettiği devletler vardır.behemahal başında buluncağı dostlara mâliktir. Diğer taraftan biz bu imkânı da tahsili düşünmekteyiz ve Sırrı Beyin vasıl olmak istediği emniyet gayesi bu tarikle tahassül edilebileceği kanaatindeyiz veyahut hadiseler önünde şiddetli tedbirlere müracaat etmeden temin etmek çarelerini arayacağız.

Böyle bir tedbir ittihazı elbette iyi olacaktır. Bunun için de Akdeniz misakını düşünmekteyiz. Fakat bu, muayyen bir devletle değil birçok devletlerle imza edileceği için elde edilmesi o kadar kolay değildir. Tarafları çoktur. Türkiye aynı harp tehlikelerine sürüklenmiş olmaz. Bu gayeyi behemahal temin etmeğe ve fakat Türkiye'ye enaz mahzur ve külfet tahmil ederek temin etmeğe çalışıyoruz. Bu mevzuda temas ettiğimiz devletler arasında Fransa, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan, Rusya ve bilhassa Türkiye'yi kaydetmek isterim. Diğer bütün devletler de bunu arzu etmektedir.

HASAN REŞİT BEY (Malatya) — Balkan Devletleri tâbiri siyasi midir, coğrafi midir? Meselâ Türkiye'nin hududu Ağrı dağına kadar gidiyor mu?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Balkan misakına merbut hudutların tarifi vardır. Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan'la olan karadaki hudutları Yunanistan'ın Arnavutluk'la, Yugoslavya veya Bulgaristan'la hudutları vardır ve Romanya'nın Yugoslavya ve Bulgaristan'la olan hudutlarından ibarettir.

HASAN REŞİT BEY (Malatya) — İtalya Türkiye'nin herhangi bir noktasına taarruz ederse, Bulgar ve Yunan ordularını Anadoluya götürürse, mütefikimiz olan devletler benim sizinle muahedem Balkan hudutlarıyledir diyebilir mi

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Arkadaşımızın nazariye ile buldukları ihtimal çok güzeldir. Fakat maddeden Bulgaristan'ın böyle havalanıp gelmesine ihtimal yoktur. Yunanistan'a gelince; behemahal kara hududumuz mevzuubahistir. Diğer taraftan Yunanistan'ın muhtelif muahedelere ihanet etmesi lâzımdır. Hatta Bulgaristan'ın Yunanistan'a geçebilmesi için Balkan hududunu tecavüz etmesi lâzımdır.

HASAN REŞİT BEY (Malatya) — Bu hudut meselesi coğrafi olmuştur. Fransızlar Maraş'ı Suriye addetmek istemişlerdir.

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Balkan hudutları mevzuubahistir.

NECİP ALİ BEY (Denizli) — Taarruz mütefikimiz tarafından olursa meselâ Yugoslavya, Bulgaristan'a taarruz ederse ne yaparız?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Asla mevzuubahis değildir. Ancak bitaraf kalırız.

SIRRI BEY (Bozok) — Hiçbir devleti kastetmiyerek söyleyeceğim, reşkenliği ve dostlarına vefasızlığı tarihen sâbit olan devletin şu veya bu suretle herhangi bir muahedeye bağlanmasına maddî bir kıymet veremem. Binaenaleyh bu mülâhaza dahilinde bir muahede ile bize şu suretle taahhüt edilmiştir, teminat verilmiştir diyerek kendimizi müemmen atfetmekliğimiz mi lâzım gelecek? Bu mülâhaza ve düşüncelerimi, şu hafi celsede mahza zapta geçmek için söylüyorum. Akdeniz meselesinde bu devlete karşı daha müteyakkız bulunmak lâzımdır ve bulunulacağına eminim.

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Arkadaşımın tatmin ve Büyük Millet Meclisinin malûma-

tını tahsil için söylemeğe mecburum ki, Akdeniz meselesindeki ihtiyatımız diğer hususlardaki ihtiyâtlara ilâve olarak bu sene Meclisten Müdafaa Bütçesine tahsisat istemekle tebarüz etmiştir. İlk kendimize güveniyoruz. Onun için mümkün olduğu kadar tehlikenin hudutlarını geçen mahzurlu külfetlere maruz kılmaktan kaçıyoruz.

Nihayet bunlar bir tahmin meselesidir. Tahminde bir devlet kendine güvenirse, o vakit hesaplarını daha geniş yapmakta devam edebilir. Mahzurları az olacak bir Akdeniz misakı için gece gündüz çalışmaktayız. Muvaffak olmak için zaman mühim âmidir. Bilhassa Büyük Millet Meclisince bilinmesi için söylerim ki İtalya o kadar müsait görülüyor. Ama onun da büyük ihtiyaçları var. Merkezî Avrupa'da kendi emniyetini temin etmek istiyor. Onun merkezî Avrupadaki emniyetini bununla şart koştuk.

Yâni küçük itilâf veya Balkan devletlerinden herhangi biri kendisine teminat vermedikçe o da bize vermeyecektir. Bu suretle bilvasıta veya bilâvasıta kâh menfaat göstererek, kâh mahzur arz ederek İtalya'nın muvafakatının teminine çalışılmaktadır.

ŞÜKRÜ BEY (Çanakkale) — Bu mademki devletler arasında teati olunan bir taahhüname. Bunda yalnız hudut mevzubahsolmak lâzım gelir. İzmir'e veya Antalya'ya vakî olacak taarruza karşı şüpheşiz ki bu taahhüdâtın kemakân belki cari olması lâzım gelir. Halbuki Vekil Beyin beyanatı ve mukaveledeki madde metnine göre yalnız Balkan hududumuza tecavüz ederlerse mer'î demektir.

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Şükrü Bey biraderimizden mukaveleyi lütfen benim anladığım gibi anlamasını rica edeceğim. Çünkü bu muahedeyi dikkatle tetkik edersek, başka türlü düşünmeğe imkân ve mahal mevcut değildir. Şimdi maddeyi bir defa daha okuyorum.

(Birinci maddeyi tekrar okudu)

Benim anladığım şudur, taarruza uğrayan yardım edilecektir. Ama taarruza maruz kalanın Balkan devleti olması şarttır.

ABDÜLHAK BEY (Erzincan) — Efendim nokta şudur ki, Türkiye'nin vaziyeti coğrafiye ve tabiiyesi itibarıyla bu askerî mukavelenin cihanşumul bir ehemmiyeti vardır. Bu ehemmiyet noktasından diğer devletlerin bu mukavele bakımından, yani bizim bu mukaveleyi yapmaktığımız noktasından hangi devletlerde memnuniyet, hangi devletlerde ademi memnuniyet tevhit ettiğini vazih surette tenvir buyururlarsa biz de daha ziyade mutmain oluruz.

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Dört Balkan devleti memnundur. Muvafakatını aldığımız Sovyetler memnundur. Fransa dahî çok memnundur. İngiltere Balkan misakına gittikçe müsait olmağa başlamıştır ve tavsiye olarak Bulgaristan'ı da alırsanız daha iyi olur. Hatta cemiyetî akvamın celse ve muhtelif komisyonlarında sulhu seven devletlerin ekserisi bundan memnun olmuşlardır. Ancak memnun olmayan sulhun idamesine candan çalışmayan bazı devletler, hepsi de bunlarla alâkadar değildir ve meselâ Almanya bitaraftır. Bulgaristan memnun değil, onu tatmine çalışıyoruz, gittikçe istiyor. İtalya hiç memnun olmadı, alıştırmaya çalışıyoruz. Macaristan pek memnun olmadı, o da şimaldeki müttefiklerimiz olan bu devletler noktasından memnun olmadı, alıştırmaya çalışıyoruz. Bu eserin iyiliği üzerinde hepsinin kanaat getirmesine gayret ediyoruz.

ŞEVKET BEY (Gümüşhane) — Son zamanlarda Yugoslav Kırallı Bulgaristan'a geldi. O zamanki matbuatın neşriyatı malûmdur. Bizi bu hususta ne dereceye kadar temin etmiştir? İkinci bir seyahata kalktı Fransaya gitti. O zaman matbuat neşriyatı vardır. Bu seyahattan maksadını bize söylemiş midir?

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Gerek Bulgaristan ve gerekse Fransa seyahatine girerken her vaziyette bizi mübalâgalı surette tenvir etmiştir. Bulgaristan'da bulunduğu müddetçe hergün burada Sefir, Şükrü Kaya Bey; Cenevre'de Hariciye Nazırı bana mütemadiyen malûmat veriyor idi. Aldığımız mütemmim malûmat da bu haberleri müeyyeddir.

HACI MEHMET BEY (.....) — İtalya ile Bulgaristan arasında bir mukavele mevcut mudur? Bu hususta bir malûmatınız var mıdır?

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — İtalya ile Bulgaristan arasında bir muahede olduğuna dair malûmatımız yoktur. Bulgaristan'ın eski Hükümeti zamanında Bulgaristan'ı İtalya'nın teslihi ettiğine, Makedonya cemiyetinin büyük hâmilllerinden olan ve Roma'da Sefir bulunan General Vulkof ile dâima Roma'da sıkı temasta olduklarına dair malûmat gelmiştir.

HALİL BEY (Zonguldak) — Avrupa gazetelerinin yazdığına Yuğoslavya Ayan Reisi Münir Bey... Tebliğ ederken Kralı Kosova'nın intikamını alan şahsiyet tarzında tasvir etti. Yine bu neşriyata göre generaler, Kral Fransa'ya giderken bir muhtıra vermişler. Bunda Anclus taraflarına Fransa ile konuşurken

Almanya aleyhine bir taahhüde girmiyecaksin demişler. Yine gazetelerin neşriyatına göre cenaze merasimi münasebetiyle Belgrad'a gelen Alman Hava Nâzırına mebuslar ve generaller tarafından çok büyük asarı hürmet gösterilmiş ve halk tarafından hararetle alkışlanmıştı. Romanya'da Almanya lehinde kuvvetli bir ceryan vardır. Lehistan hakkında da aynı şeyi söylüyorlar. Bu tahavvül Almanya'ya teveccüh etmiş ve rivayetler doğru mudur? Doğru ise Balkan devletlerinin bizim bu derece kuvvetli alâkamıza ve merdane hareketimize lâayk olacaklarına Hariciye Vekilimiz ihtimal veriyorlar mı?

Dr. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Yugoslavya Âyan Reisinin böyle bir beyanatta bulunduğu dair malûmatımız yoktur. Gazetelerde de görmedik. Varsa beraber okuyalım. Belki ifade şeklindedir. Benim şahit olduğum tam aksinedir. Kilisede Kırılın bütün tarihi yadedilirken, Balkan harbi başka dilde konuşulmuştur. Büyük papazlar dillerini kolay kolay değiştiremezler o dahi değiştirmiştir.

Diğer hususata gelince; bir defa Türkiye'yi alâkadar etmez, Türkiye Almanya işlerinde bitarafır. Herhangi bir taahhüde girmiş değiliz. Tabi yalnız dostuz. Rusya'nın menfaatini düşünerek şimdilik süratli bir yakınlaşmaya gidilememektedir. Bununla beraber bugüne kadar ne Yugoslavya, ne Türkiye Almanya aleyhine bir taahhüde girişmiş değildir.

Cereyanlara gelince; birtakım cereyanlar ekseriya ihtira edilmektedir. Birisi de, bizim arzu etmediğimiz ve Yugoslavya'nın istemediği yola celp için gayret sarfetmektedirler. Meselâ bazı cereyanlarla Yugoslav'yayı İtalyanlarla anlaşdırmak için havadis icat ettiler. Biz yakından biliriz ki, Yugoslavya'nın Almanya ile bir muahedesi yoktur. İktisadi sahada iyi geçinmektedir. Yugoslavya Türkiye'nin aynıdır.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Teredlüt ettim. Bu mukavele şimdi aktedilecek. Bunun altı ay tasdik müddeti vardır. Bu altı aylık müebbet bir hayli uzun olmak itibariyle mukavele tasdik edilinceye kadar, hüdanegerde bir vaziyet olursa hiç birisine istinat ettiğimiz yoktur. Başta Gazi olmak üzere millet, tecavüz edenlere haddini bildirecektir. Bulgaristan bize bir tecavüz hissi gösterirse, henüz tasdik edilmemiş diye Yunanistan bir şey diyecek midir?

DR. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Askerî muahede Yugoslavya ve Romanya ile imza edilmiştir. Ve imza tarihinden itibaren meridir. Yunanistan ile imza etmedik. Diğer imza edenler hareket et-

meye mecburdur. Buyurduğunuz yerindedir. Bunların tasdiki ile bu ayın nihayetinden evvel burada teati etmeyi derpiş ettik. Romanya tasdik etmiş bulunuyor. Yugoslavya Naibi tasdik ederek göndereceğim dedi.

İBRAHİM BEY (İsparta) — Ben siyâsî değilim. Müsaade ve affederseniz biraz siyâsî gibi söyleyeceğim.

Umumî harbin milletlere verdiği iztirapları unutarak bazı muhteris devletler bütün dünyayı ateşe ve felâkete sürüklüyorlar. Bunların başında İtalyan ve sol tarafında Bulgaristan vardır. Ve körükleyen devletler de az değil. Hırsları Türk topraklarındadır. Bir taraftan deniz tarikiyle Muğla ve Antalya'ya, diğer taraftan hatta Konya ve Adana'ya kadar, diğer tarafın Edirne hududunda Bulgarların Türk topraklarına taarruz emelleri mevcuttur. Hükümetimiz bu vaziyete karşı bu teşekkülü meydana getirmiştir.

Efendiler benim samimî kanaatim Bulgar Devletini dünya üzerinden kaldırmadıkça Edirne hududundan tebid edip Filibe'yi müfettişlik muntakası yapmadıkça (alkışlar) benim için endişe devam eder. İtalyanlar Türkleri kendileri gibi zayıf vaziyette görüyorlar (Bravo) ruhumda samimî olarak vatan aşkı, şehadet aşkı olanlar bir defa çoşarsa her tarafa gider. Bizim için endişe eksik değildir. Umumî harpte ayna üstünde yaya kayan İtalyanlar bizi zayıf görüyorlar. Ben bu defa Meclisin tatilinden istifade ederek Antalya, Burdur taraflarını dolaştım. Bunların bizim hakkımızdaki hayalleri boştur. Antalya'da bir ziyafette buldum. Coştum, Rodos'a gittim, Venediğe gittim sığamadım. Bir terazi oldum, bütün dünyayı bir kefeye ve benim kalbimi de diğer kefeye koydum ben ağır geldim. Bu yazın son günlerde bazı hadiseler oldu. Meselâ İtalyanlar İzmir'de hastahane üstüne bayraklarını çekmişlerdi. Fransızların gemileri müsaadesiz körfeze girmek istemişlerdi. Fakat Hükümetimiz çok cesur ve samimî idaresiyle bunların önü alındı, bayrak indirildi. Gemi sokulmadı.

Efendiler; bütün dünya bize ilânı harp etse, hep-sini tepeleriz. Yalnız, Dahiliye Vekili Beyefendiden ve hatta Başvekilimizden rica ederiz. Eğer mümkünse Antalya'ya büyük bir Erkânıharp Vali göndersin. Şimdi bakınız size samimî olarak bir şey söyleyeyim, Seksen yüz kadar muallim vardı. Bir çay ziyafeti verdim. Çay ziyafetinde coştum. Mücadele millîye ve İsparta'yı 168 süvari iki tabur askerle işgale geldikleri sırada bunları 36 gönüllü ile kaçırdık. O vakittenberi bilirim ki İtalyanların Ziya Efendi isminde bir

kavasları vardı. Kendisi ile olan konuşmamda bana, İtalyanların buraları işgal edeceklerini 15 sene evvel kendisine söylediklerini açıkladı. Bu Devletin açıkça en büyük düşmanı İtalyanlardır. Lâkin bunların memleketimiz hakkındaki hayalleri de boştur.

Bu münasebetle ziyafette bir söz söyledim : Arkadaşlar hep münevverler bir araya toplandınız. Ben de ruhumdan doğan bazı şeyleri söyledim. Rasim Bey kardeşimiz, Erkânı askeriyemiz de vardı orada. Coşuk ve coşmak da hakkımızdı. Ben de coştum. Bütün Türkler de coştı. Elektrik oldum, ateş oldum, dünyayı yaktım. Bu sözleri Burdur'a avdetimde İtalyan gazeteleri yazmışlar, Antalya'da nutuk vermiş ve on senelik bir mebus sıfatıyla, bilhassa millî bir kahraman sıfatıyla bunun Antalya'da verdiği bir nutuk çok manidardır demişler. Bana göstermediler, aradım bulamadım. Memleketimizde büyük bir casus teşkilâtı vardır. Casusluğu irtikâp eden o çetenin reisi Rodos'tadır. İtalyanların himayesi altında çiftçilik yapıyor. Yalnız bilelim, baş ağrıtmıyayım. Son zamana geldim. Samimî kanaatim son dereceye kadar eminiz. Milletın maneviyatı yüksektir ve bu muhakkaktır. İtalya değil dünyanın bütün gavurları gelsin, hepsini tepeleriz. Yalnız mahrem ve emniyet teşkilâtını çok takviye buyursunlar. Benim o noktalarda vali beylerin hepsine hürmetim vardır. Hükümetimizden memnunuz. Kuvvetli valiler göndersin, hatta Erkânı-harpler benim maruzatım bundan ibarettir.

REİS — Maddelere geçildi.

YUSUF ZİYA BEY (Zonguldak) — Söz isterim Reis Paşa.

REİS — Efendim bu maddede Büyük Millet Meclisinin itilâi dahilinde olan taahhütler Tevfik Rüştü Beyefendinin madde madde izah ettiği maddelerdir. İtilâi dahilinde olan maddeleri okuyalım. Onlar üzerinde ayrıca söz söylemek isteyenler varsa söylerler. Onlar kabul edilir, ondan sonra maddeyi reyinize arzederim.

YUSUF ZİYA BEY (Zonguldak) — Söz istiyorum Reis Paşa.

Madde — 1

Eğer işbu mukaveleyi imzalayan iki devletten biri, herhangi bir vaziyette, yalnızca veyahut diğer bir Balkan devleti ile veya Balkan harici bir devletle müştereken hareket eden bir Balkan devletinin taarruzuna uğrarsa, diğer yüksek âkit taraf bizzat kendisini taarruza uğramış sayarak, arazileri kendi arazisine bitişik olan mütearrız Balkan devletine veya devletlerine karşı derhal askerî harekete geçecektir.

HAKKI TARIK BEY (Giresun) — Maddedeki taarruz kelimesini mütearrızın tarifindeki manada mı anlamak icabeder? Bu mana ile anlamak lâzım geldiğine şüphe yoktur zannederim.

ŞÜKRÜ KAYA BEY (Menteşe) — Balkan protokolünde zaten bu kayıt vardır. Mütearrızın tarifi dahilindedir.

REİS — Söz mü istediniz Hilmi Bey?

YUSUF ZİYA BEY (Zonguldak) — Heyeti umumiyesi hakkında söyleyecektim. Tabii müsaade varsa. (Geçti sesleri)

O halde maddede söyleyebilirim.

REİS — Madde hakkında söyleyeceksiniz.

YUSUF ZİYA BEY (Zonguldak) — Bu muahedeyi askeriyenin herhalde Hükümetin bir eseri kıyası olduğunda şüphe yoktur. Memleketin ihtimal dahilinde bulunan bazı mehalike maruz kalmasına meydan vermemek için derpiş edilmiş olan bu ittifak muahedesi ve onun neticesi olan askerî muahede büyük bir basiret ve teyakkuz eseridir. Hükümeti bu noktai nazardan tebrik etmek bir vazifedir. Yalnız bazı endişelerimi ve mahza teyakkuzu da ve uyanıklığı da davet etmek zımında bazı mütalâaları huzuru âlinizde dermeyan etmeye de bir mecburiyet görüyorum.

Şüphesiz Meclisi Âli olduğu gibi kabul edecektir, kabul etmesi lâzımdır. İki taraf için faydeli ve iki taraf için müessir olabilecek bir şeye mütevakkıftır. O da muahedeyi imza edenlerin dahilî ve haricî siyasetlerinde, dahilî idarelerinde sebat ve istikrar âsârının mevcut olması lâzımdır. Bilmiyorum acaba vekayı ve hadisat o derece seri bir surette ve o derece anlaşılmaz bir vaziyette yürüyor ki Yugoslavya Hükümetinin dahilî idaresinde ve bizim için emniyetli bir istikrar mevcut mudur, değil midir? Acaba Hükümet Meclisi tatmin edecek beyanatta bulunabilir mi? Ve bu sebat ve istikrar hakkında bir kanaati var mıdır? Aksi takdirde böyle bir muahededen faide yerine zarar gelir.

İkinci endişem de bu muahede ile kendisini artık kuvvetli gören akit diğer bir enprüdans yaparak vekayı tasrih etmek imkân dahilinde mi değil mi? Sırbistan'ın münasebeti diğer bir devleti muazzamanın münasebatı siyasiyesi o kadar gergin, o kadar had bir şekilde gergindir ki bu gerginlik iki tarafın hayatı menfaatlerinin son derece zıt olmasına binaen, günün birinde bunlar arasında bir çarpışma muhakkak olacaktır ve bu çarpışma neticesinde o devleti muazzama er geç bir Balkan devletini de harbe sürükleyecektir. Bunun neticesinde biz de harbe, o çar-

pişmaya sürüklenmiş olacağız. Bu akibeti gayet yakın bir zaman içindir diyerek bilmeliyiz ve ona göre hazırlanmamız lâzım gelir. Çünkü hadisatın revşini bu günden tayin etmek imkânı yoktur. Birtakım tedabiri tahaffuziyeye almakla beraber bilinmez bir süratle, bilinmez bir noktada vakayinin tesri edilmiş olması vardır. Diğer taraftan o devleti muazzamanın bizim hakkımızda bile âmal ve ihtirasatı siyasiyesi o kadar vassıdır ki, her gün müessir bir suretle teza-yüt edecek olan tertibat ve tedarikât neticesinde âtiyen bir sene, iki sene sonra artık taarruz imkânı kalmıyacağını görerek bu devlet kendisi hadisatı tesri ederek vekayı ihdas ederek hazırlıkta bulunmakta olduğumuz bir sırada üzerimize çullanmak istemesi ihtimali vardır. Bu ihtimalâta karşı hazır bulunmuşumuz lâzım gelir. Acaba Hükümetin bizi bu endişelerimizin vârit olmadığını ispat edecek ve her surette kendimizi müdafaaya muktedir vaziyette olduğumuzu tasrih edebilecek beyanatta bulunabilir mi? Bize bunu temin edebilir mi? Bunu her zaman göstermiştir. Askerî kabiliyet ve şecaatimiz için bir şey demeye lüzum yoktur. Onu bütün dünya bilir. Fakat zamanımız harpleri şecaati askeriyenin nakâfi bir unsur olmadığı zamandır. Yalnız şecati askeriyemize güvenmemize imkân yoktur. Şüphe yok, şecati askeriyeye en lüzumlu bir şeydir. Fakat şecati askeriyeden başka harp tedbirleri ve harp malzemeleri de lâzımdır. Binaenaleyh bunlarla mücehhez bulunup bulunmadığımızı Hükümet temin edebilir mi? Bu endişeleri Meclisi Âlinize arzeder, Hükümetin bizi tenvir etmesini rica ederim. Muahedenin hakikaten büyük bir kıyasatla yapıldığını görmekle Hükümeti tebrik ederim.

Dr. TEVFLİK RÜŞTÜ BEY (Hariciye Vekili) (İzmir) — Yusuf Ziya Bey kardeşimin suallerini, iyi anlayabilmiş isem ona göre arzı cevap edeyim.

1. Kendisiyle muahede imza ettiğimiz Yugoslavya ve Romanya ile istikrar kabiliyeti nedir?
2. Birtakım mukabil taahhütlere girişmiş oluyoruz. Acaba onlar basiretsizlik ve dikkatsizlik yaparak bizi bir tehlikeye götürürler mi?
3. Tedbirlerimiz vaktiyle iyi alınmış değilse, hazırlık devresinde bir taarruza karşı koyabilecek miyiz?

İyi anlamışsam bu noktaları hülâsa edebilirim.

Evvelâ; Türkiye noktai nazarından bu muahedeler olmasaydı, onu kıymetlendirip karşiki devletlere menfaat olarak arzemiş ve onlardan menfaat almış bulunuyoruz. Kendisinin Avrupa noktasında kuvvetli

ve komşusu olan devletlerden lâakal birine tam mukabil şekilde oturması lâzımdır. Binaenaleyh (A) veya (B) devletine karşı bir tedbir alırken zaten bu cillerler nazardan dür tutulmamaktadır. Âkit devletler tekeffül ettikleri külfetlere mukabil temin ettiklerini bir nimet olarak karşı mütefiklerine arz etmek mecburiyetindedir. Aynı mecburiyetlerle Türkiye'nin mecburiyetleri mütekabildir. Bugün Türkiye aleyhinde veya onun lehinde büyümüşse, şerait değişmedikçe müsait olmamıza imkân yoktur. Ta ki bizim Rumeli noktasındaki emniyetimiz bizim menfaatimize uygun olsun. Bu günkü nisbetler dahilinde bizim lehimize mevcut ve devam edebilsin. O itibarla da ne yapmaya mecbur olduğumuz, neleri nazarı dikkate mecbur olduğumuzu tabii vaziyeti karşı tarafa arz etmeye mecbur oluyoruz. Ona mukabil bu davada karşıda iki veya üç devleti kendimize yardımcı olarak temin ediyoruz.

İstikrar bahsine gelince; iptida istikrar üzerinde beyanı mütalâa etmeden evvel bu iki devletin kuvveti üzerinde malûmat arz edeyim. Balkanlar veya yalnız Balkan devleti nazarı itibara alınırsa, mukayese kabul etmeyecek derecede en kuvvetlilerindedir. Askerî kabiliyetiyle, kültür kabiliyetiyle ve askerî dediğim zaman kara, deniz, hava kuvvetleri itibariyle bizim muahede aktettiğimiz devletler bu noktadaki mevcutların en kuvvetlisidir. Harp neticesinde doğmuş veya derhal dünyaya gelmiş devletler değil, tarihi olan devletlerdir. Tabii birtakım dahilî davaları, yeni ilâve ettikleri mntakalarda dahilî maruz kaldığı davaları yok değildir. Fakat bu noktadan yine müttefikimizi düşünerek hareket etmek lâzım gelirse, yine onlarla birleşmemiz lâzımdır. O devletlerin bugünkü millî vahdetlerini kurmadan müdafa etmek Türkiye'nin menfaati iktizasındandır. Kaldı ki onlar bugün herhangi bir tehlikeye maruz değildir. Fakat tehlikeye maruz olsaydı dahi Yugoslavya'nın vahdetini zaten müdafa etmek menfaatimiz iktizasındandır. Kendisine vaktiyle beş altı sene evvel Müşir Paşa demişlerdi ki, Yugoslavya'nın Vahdetin'i o suretle hariciye de düşünmêlisiniz ki vaktiyle Osmanlı Devleti gibi, kendi canı ile ödemiş olmasın. Biz de bu vaziyete düşmeyelim. Kaldıki o Vahdet tehlikeden azadedir. Yugoslavya'nın dahilî mevaddından olduğu gibi Fransa gibi bir menfaati vardır.

Romanya için de aynı vaziyet az çok ifade ve kelime farkı ile tekrar edebilirim ve bunun içindir ki ilk günden itibaren, Büyük Meclisin açık celsesinde arzettiğim gibi, hariçte krallarının zâlimane bir su-

rette öldürülmesi hususunda vaki beyanatıma iştirakle teessüs ve samimî bir tezahürat ve nümayişkâr bir hareket gösterdi. Bütün bu nümayişler hakkında da dün bir karar aldı. Yani bütün bu hareketler Türkiye'nin esas ve menfaatleri lehine tecelli etmiştir.

SIRRI BEY (Kocaeli) — Harp masasında mukaderatımızı birleştirdiğimiz devletler sulha meylederse, biz de onunla beraber sulh olmak mecburiyetinde mi olacağız? Aksi takdirde bu arkadaşımız mukavelelenin lüzumunu duymazsa biz yalnız mı kalacağız?

DR. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Bu noktalarda Balkan misakı sarihtir. Mevcut olan hudutlarımızın emniyetini temin edinceye kadar o devletler bütün kuvvetlerini sarfetmeye mecburdurlar ve nihayet her devlet bütün kuvvetini kullanmakla mükelleftir.

FAZIL AHMET BEY (Elâziz) — Efendim Yugoslavya ile İtalya arasında bir mukarenet vücuda getirmek için Fransız siyasetinin son zamanlarda göstermiş olduğu faaliyet ne mahiyette bir gayeyi haizdir. Ve vaziyete ne dereceye kadar müessir olabilir? Halihazırda vaziyeti tenvir için faideli olacağını zanetmiyorum. Binaenaleyh tenvirini rica ederim.

DR. TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Yugoslavya'nın ve bizim de dostumuz olan Fransa'nın her ikisi de Almanya endişesiyle hareket ederek biran evvel Almanya'yı ihata ederek onu herhangi bir taarruzdan men çarelerini aradılar. Tabii bu vazife mühim mesaide bulundular. Ancak Yugoslavya'nın ve gerek Balkanların menfaatleri kendilerine izah edildiği gündenberi bu mesai durmuştur. «Yani Yugoslavya'nın İtalya ile anlaşması meselesi bütün Balkanlılarla beraber yani dört Balkan devleti.» Son gelen Fransız gazeteleri bu adımlarda ric'atten bahsetmektedirler. Gelecek gazeteleri ric'atı teshil edecek tefsirlerle dolu göreceğiz. Bunun ne maksatla yapıldığı herkesçe anlaşılmiştir.

HİLMİ BEY (Malatya) — Ben daha ziyade Dahiliye Vekilinden soracağım. Emniyet tertibatımız üzerinde Vekil Beyden izahat isterim. Birtakım Arnavutların Yaşlım teşkilâtı vardır. Bunlardan bize daima fenalık gelir. Bu cinayati orada yapan bütün teşekküller bizim memleketimizde de vardır.

(DAHİLİYE VEKİLİ) () — Marsilya suikastini bütün gazetelerimiz tafsilâtiyle yazdı. Kendi gazetelerinde yapılan tenkitleri de okuduk. Şuna vasil olduk ki polis ve emniyet tertibatında noksanlıklar vardır. Niçin yapılmamıştır, niçin takyit edilmemiştir? Tabii muhakeme esnasında esbabı mucibesi açığa

çıkacaktır. Bu benim gördüğüm iki sebepten geliyor. Bir defa polis merkezden idare olunan bir kuvvet halinde değildir. Bir emniyet tertibatı vardır. Diğer polis valilere bağlıdır. Marsilya'da bu gözüktü. Meselâ bütün bu suikast Paris'te oluyor diye düşünmüşler, Hakikaten Paris'teki tertibat nümune olacak tertibatandır. Marsilya'da olacağına ihtimal vermedikleri için ihmal etmişler, görülüyor ve kendileri de bunu itiraf etmişlerdir. Marsilya'da polis kendisini tedbir almakla muazzaf görmüyor. İkincisi, son zamanlarda hadîsat biraz polisi korkutmuştur. 6 Şubat vakasında polis gayet dikkatsiz olarak emniyet tertibatı almadığından efkârı umumiyede küçük düştü. Birçok polis âmirleri tecziye edildi. Polis korktu. Fransa'da son zamanlarda polise karşı itaat etmemeyi istihdaf etti.

MÜKERREM BEY (İsparta) — Bizde de böyle bir şey olmasın diyor.

DAHİLİYE VEKİLİ (Devamla) — Hükümetle bir usul meselesini müzakere ediyorduk. Suali iyice anlıyamadım?

REİS — Bu kanun madde madde okunacak ve her maddesi reyinize konacak, ondan sonra Romanya muahedesinin de her maddesi ayrı ayrı reyinize konacak ve ondan sonra kanunun birinci ve ikinci ve üçüncü maddeleri reyinize konulacak ve böylece hafi celse bitecek. Asıl muamele aleni celsede tekemmül edecektir. Aleni celsede yalnız kanun okunacak, müstaceliyet kararı verilerek tayini esami ile reye konulacaktır. Buna merbut bir de kararname yazılacaktır. Bu kararnamede denilecektir ki; Yugoslavya ve Romanya muahedeleri Büyük Meclisin itilâna arz edilip madde madde kabul edilmiştir. Keyfiyet bu suretle ikmal edilmiş olacak ve bu hafi celse kararı da Riyaseti Cumhura yazılacak ve aynı zamanda da hafi celse kararı olarak mahrem dosyası arasında kalacaktır. Teşkilâtı Esasiye Encümenimizi davet ettim. Bu kanunun bu suretle mevkii meriyete girebileceğini söyledim. Şayet Teşkilâtı Esasiye Encümenince, bu hususta düşünüp ayrıca bir muamele varsa, bildirilmesini rica ettim. Toplandı ve uygun olduğunu söyledi. Bu suretle Meclis tarafından tasdik edilebileceğini kabul ediyor. Bu formaliteyi muvafık bulmayan daha iyi bir şekil düşünen bir arkadaş varsa söylesin.

İSMET BEY (Çorum) — Paşam maruzatım aleni celsede cereyan edecek usul hakkındadır. Yalnız burada mukavelelerin madde madde reye konulması hakkında bir nizamname meselesi vardır. Hafi celseler teşrii celselerdir. Mukaveleler teşrii celselerde reye konmaz. Onu tasdik eder, kanun maddesi reye konur.

REİS — Bu teklif kanunun reye konulması ve kanunun maddesinin kabul edilmesi şekline aittir. Aleni celseye öğleden sonra geçildiği vakit teklif edilir.

Birinci maddeyi tekrar okutuyorum.
(Birinci madde tekrar okundu.)

REİS — Kanunun birinci maddesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırınsınlar. Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırınsınlar. Kanunun birinci maddesi kabul edilmiştir.

Madde : 2

Eğer yüksek âkit taraflardan biri evvelki madde-
de derpiş olunan vecibeyi ifa ederken Balkan harici
bir devletin harp harekâtına maruz kalırsa, diğer yük-
sek âkit taraf da bu Balkan harici devlet aleyhinde
harbe girmeye mecbur olacaktır.

REİS — İkinci maddeyi reylerinize arz ediyorum.
Kabul edenler lütfen ellerini kaldırınsınlar... Kabul et-
meyenler... Kabul edilmiştir.

Üçüncü maddeyi arz ediyorum.

Madde : 3

İmzasını müteakip meriyet mevkiine girecek olan
işbu mukavele, her yüksek âkit tarafın Teşkilâtı
Esasiye Kanunlarının icabatına göre en geç altı ay
zarfında tasdik edilecek ve tasdik keyfiyeti âkitler ta-
rafından birbirlerine ihbar olunacaktır.

Cenevre'de iki nüsha olarak 5 Haziran 1934 ta-
rihinde yapılmıştır.

REİS — Maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kal-
dırsın... Kabul etmeyenler... Kabul olunmuştur efendi-
m.

Yalnız Yugoslavya ile olan bu mukavelenin mu-
kaddemesini evvelce okumamış bulunuyoruz. Bu hu-
susu da ittılınıza arz etmiş olmak için okutuyorum :

Türkiye ile Yugoslavya Arasında Mukavele

9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da imzalanıp, cüm-
lesinin meriyeti tamamiyle berdevam olan Balkan
İtilâfı Misakı ile bu misakın eczayı mütemmimesin-
den olmak üzere ona merbut bulunan mülhak pro-
tokol Türkiye Hariciye Vekilinin beyannamesi, üç Ha-
riciye Nazırının beyannamesi ve imza protokolleri
tatbik mevkiine konulmak üzere ve işbu vesikalarla
vukua gelen taahhüdün şümulü derecesinde, yük-
sek âkit taraflar Türkiye Hariciye Vekili Dr. Tefvik
Rüştü Beyefendi Hazretleri, Yugoslavya Hariciye Na-
zırını Möşyö V. Yevtiç Hazretleri tarafından temsil edi-
lerek aşağıdaki hususata kararlaşdırmışlardır.

Şimdi Romanya ile olan mukaveleyi okutuyo-
rum :

Türkiye ile Romanya Arasında Mukavele

9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da imzalanıp, cüm-
lesinin meriyeti tamamiyle berdevam olan Balkan
İtilâfı Misakı ile bu misakın eczayı mütemmimesin-
den olmak üzere ona merbut bulunan mülhak pro-
tokol, Türkiye Hariciye Vekilinin beyannamesi, Üç
Hariciye Nazırının beyannamesi ve imza protokolle-
ri tatbik mevkiine konulmak üzere ve işbu vesikalar-
la vukua gelen taahhütlerin şümulü derecesinde,
yüksek âkit taraflar, Türkiye Hariciye Vekili Doktor
Tevfik Rüştü Beyefendi Hazretleri, Romanya Hari-
ciye Nazırını Möşyö N. Titulesco Hazretleri tarafından
temsil edilerek aşağıdaki hususata kararlaşdırmışlar-
dır :

Madde : 1

Eğer işbu mukaveleyi imzalayan iki devletten bi-
ri herhangi bir vaziyette, yalnızca veyahut diğer bir
Balkan devleti ile veya Balkan harici bir devletle müş-
tereken hareket eden bir Balkan devletinin taarruzu-
na uğrarsa diğer yüksek âkit tarafından bizzat ken-
disini taarruza uğramış sayarak arazileri kendi ara-
zisine bitişik olan mutaarrız Balkan devletine veya
devletlerine karşı derhal askerî harekete geçecektir.

REİS — Birinci maddeyi reylerinize arz ediyorum.
Kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırınsınlar... Kabul
etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde : 2

Eğer yüksek âkit taraflardan biri evvelki madde-
de derpiş olunan vecibeyi ifa ederken Balkan harici
bir devletin harp harekâtına maruz kalırsa, diğer yük-
sek âkit taraf da bu Balkan harici devlet aleyhinde
harbe girmeye mecbur olacaktır.

REİS — Maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul
buyuranlar lütfen el kaldırınsın... Kabul etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

Madde : 3

İmzasını müteakip meriyet mevkiine girecek olan
işbu mukavele, her yüksek âkit tarafın Teşkilâ-
tı Esasiye Kanunlarının icabatına göre en geç altı ay
zarfında tasdik edilecek ve tasdik keyfiyeti âkitler
tarafından birbirlerine ihbar olunacaktır.

Cenevre'de iki nüsha olarak 5 Haziran 1934 tari-
hinde yapılmıştır.

HAKKI TARIK BEY (Giresun) — Bir sual so-
rabilir miyim? Bazı maddelerde taarruza uğrarsa, ba-
zı maddelerde harp harekâtına maruz kalırsa denili-
yor, bunlardan maksat nedir?

Dr. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (Hariciye Vekili) (İz-
mir) — İki de aynıdır. Diyor ki, taarruza uğrarsa

ha ikinci madde de yani Balkan harici olan devlet tehdit ederse, askerle vazifeni yapma diye lâfla tehdidin kıymeti yoktur. Yani fiili tehdit olunca demektir.

REİS — Şimdi muahedeler bunlardır. Aleni celsede bu lâyiha müzakere edilirken, kanunla beraber çıkarılacaktır.

Aleni celseyi öğleden sonra yapacağız. Öğleden sonra toplanacağız. Bu hafi celsenin bu kanun için yapılmış olduğunu tebliğ etmemek için ruznamenin birinci maddesindeki kanunu çıkaracağız. İkinci maddeye geldiği zaman müstaceliyet kararı teklif olunacak. Bunu reye koymaktan maksadımız şimdi ka-

bul edilmiş diye bir tezkere yazabilmem içindir, hafi celsede kabul etmemiz lâzımdır. Meclisin itilâna arzolunan bir şeydir. Kanunu kabul etmekle Meclis itilâna hasıl etmiş ve netice istihsal edilmiş olacaktır. Bu muahedelerin Büyük Millet Meclisinin itilâna arzedildiği birinci maddede yazılan 'bugünkü muahedeyi tümü itibariyle reyinize arzedeceğim. Kabul buyuranlar ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir efendim. Aleni celsede de tasdiğe arzolanacaktır.

Hafi celsede müzakere yapılacak başka bir şey yoktur. Aleni celseye geçilmesini teklif ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BU ZABIT HULASASI

SEKSENİNCİ İÇTİMA

25 Teşrinievvel 1934

İKİNCİ CELSE

Açılma Saati : 10.30

Kâzım Paşa Hazretlerinin tahtı riyasetlerinde inikat ederek; Balkan İttifakı çerçevesinde tanzim olunan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya ve Romanya arasında akdolunan muahedenameler, Hariciye Vekili Tefik Rüştü Beyefendinin geniş izahlarından ve vaki sualleri cevaplandırdıktan sonra muahedenameler maddede madde okunarak kabul olundu ve celse aleniye geçildi.

Kâtip Kâtip Reis
Kâzım

DOSYADA BULUNAN YAZI SURETLERİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ RİYASETİ CELİLESİNE

Heyeti Umumiyenin 25 - X - 1934 tarihli inikadında kabul ve musaddak sureti takdim edilmiş olan

2584 numaralı kanunun birinci maddesindeki «Büyük Millet Meclisinin itilâta dahilinde olan teahhütler» tâbirinden maksat Türkiye ile Yugoslavya arasında ve Türkiye ile Romanya arasında yapılan ve melfufen takdim edilen 5 Haziran 1934 tarihli mukavelelerdir. Bu mukaveleler Büyük Millet Meclisinin 25 - X - 1934 Perşembe günü aktettiği gizli celsede müzakere ve kabul edilmiştir. Keyfiyeti arz ederim efendim.

B. M. M. Reisi

BAŞVEKÂLETİ CELİLEYE

25 - X - 1934 tarih ve 2584 numaralı kanun hakkında Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti Yüksek Makamına yazılan mühim ve mahrem işaretli tezkere sureti leffen takdim kılınmıştır efendim.

B. M. M. Reisi